ДИСЦИПЛІНА «ЛАТИНСЬКА МОВА» – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

СВІТЛИЧНА Є. І.
Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Як тільки постає питання про те, потрібно чи не потрібно вивчати латину у медичних та фармацевтичних вищих навчальних закладах коло спеціалістів розділяється рівно на дві половини: одні кажуть «Так, бо рецепти треба приписувати латиною»; інші кажуть «Ні, бо рецепти треба приписувати рідною мовою». Таким чином, для багатьох питання мови виписування рецепту стає наріжним каменем у вирішенні мовної проблеми взагалі. Ми спробували проаналізувати ситуацію у світі, у тому обсязі у якому вона виявилася для нас доступною на сьогодні. Латина була обов'язковою і єдиною у Європі та США мовою виписування рецептів до ІІ Світової війни. Після війни ситуація поступово почала змінюватись. В основному, сьогодні у більшості країн існує практика виписування рецептів як латиною, так і національною мовою; є країни, де державною вимогою є застосування латинської мови у рецептах; країни, де офіційно дозволено застосування двох, або й трьох мов, включаючи латину; і країни, де рецепти виписуються тільки однією з романських мов (правда за попередніми даними). Латинська структура рецепта зберігається завжди. Розглянемо це питання детальніше. Офіційною мовою виписування рецепта латина є у всіх пострадянських країнах, і країнах Центральної Європи: Польщі, Чехії, Словенії, Словакії, Болгарії, Венгрії.

зразок російського рецепта

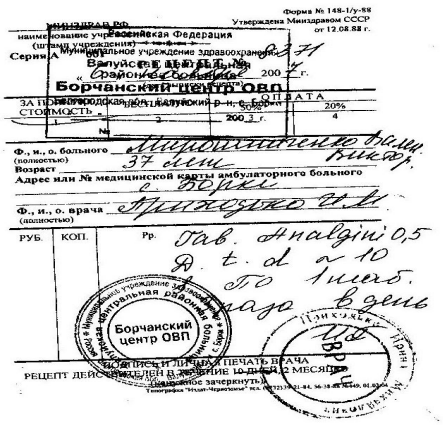

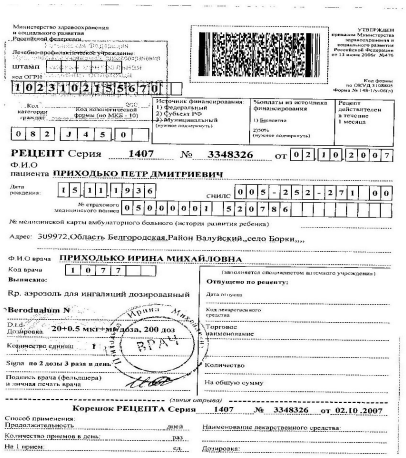

Виписуються національною мовою та латиною лікарські засоби у Німеччині, Франції, Італії, Австрії. Показова у цьому плані Німеччина, де ситуація різниться в залежності від регіону.

Так, у Гамбурзі, наприклад, нам однозначно відповіли, що рецепти виписуються тільки латинською мовою. У Баварії латиною прописуються екстемпоральні ліки, та ті, що належать до списку А, готові лікарські засоби виписуються німецькою мовою. У Саксонії активно впроваджується комп'ютеризація аптечної мережі, рецепти виписуються німецькою мовою, і, якщо інформація передається через комп'ютер, взагалі втрачають свою традиційну форму.

зразок німецького рецепта

Рецепт прописується англійською мовою, а signatura – латиною у скороченні у США, Великобританії, Ізраїлі, Канаді, хоча й у цих країнах

рецепт може виписуватись виключно латиною.

зразок рецепта США

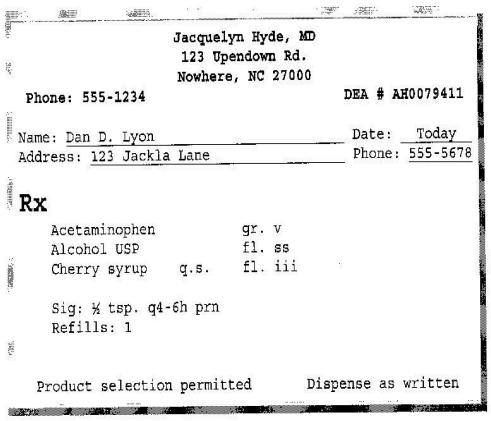

Jacquelyn Hyde, MD
123 Upendown Rd.
Nowhere, NC 27000
Phone: 555-1234 DEA # AH0079411

Name: Dan D. Lyon Date: Today
Address: 123 Jackla Lane Phone: 555-5678

Rx

Acetaminophen		gr. v
Alcohol USP		fl. ss
Cherry syrup	q.s.	fl. iii

Sig: ½ tsp. q4-6h prn
Refills: 1

Product selection permitted Dispense as written

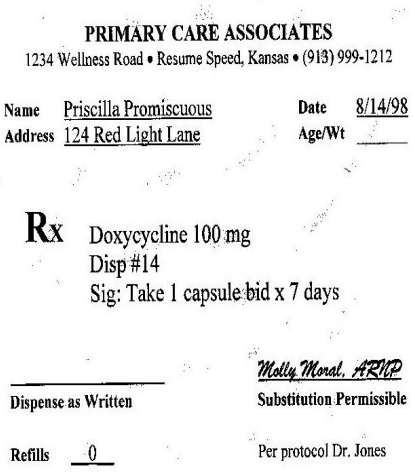

PRIMARY CARE ASSOCIATES
1234 Wellness Road • Resume Speed, Kansas • (913) 999-1212

Name Priscilla Promiscuous Date 8/14/98
Address 124 Red Light Lane Age/Wt

Rx Doxycycline 100 mg
Disp #14
Sig: Take 1 capsule bid x 7 days

Molly Moral, ARNP

Dispense as Written Substitution Permissible

Refills 0 Per protocol Dr. Jones

Пересічному пацієнту розуміти призначення, написані латиною у скороченні, дуже важко. Для спеціалістів та широкого загалу в Internet постійно друкуються списки, де розшифровуються такі скорочення. При видачі рецепта медичний персонал зобов'язаний пояснити пацієнту значення латинських скорочень.

Останнім часом в США йде бурхлива дискусія в Internet про необхідність переходу до написання сігнатури англійською мовою із-за можливої плутанини у інтерпретації латинських скорочень. Національна координаційна Рада США з попередження медичних помилок, ще у 1996 році рекомендувала уникати вживання скорочень у назвах препаратів та вказівок з застосування на латинській мові. Однак, на сьогодні ситуація зберігається.

Однак, треба зазначити, що у всіх вказаних країнах розширюється практика комп'ютеризації у роботі лікарень та аптек. Рецепт часто не видається на руки хворому, а по комп'ютеру направляється лікарем в аптеку. Звісно, це призводить до певної зміни рецептурного бланку.

У Китаї рецепти можуть бути виписані трьома мовами: китайською, англійською або латиною; або знову ж таки, сумішшю китайської та

латини.

зразок китайського рецепта

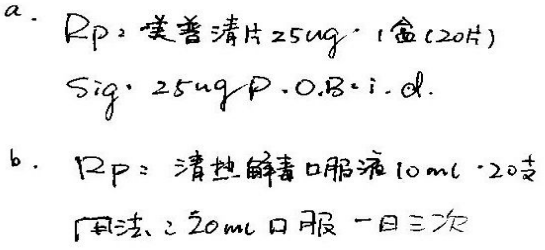

У Японії єдиного стандарту для написання рецепта також немає. Японські лікарі виписують рецепти або латиною, або англійською, або німецькою, з одним загальним, але не без виключення, правилом – латинські назви препаратів записуються японською абеткою для запозичених слів – КАТАКАНА. Виключенням є винахід японців запису назв латинських препаратів сумішшю японських ієрогліфів з латинським алфавітом. Так, звуки **р** та **л** в японській мові не розрізняються. Тому назву, наприклад, Аринамін пишуть або абеткою КАТАКАНА, або ж з застосуванням ієрогліфа, що значить «є; існує», але який звучить як АРИ.

зразок японського рецепта

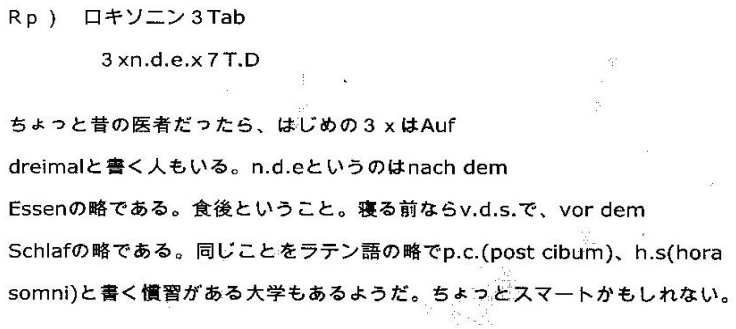
Rp） ロキソニン３Tab
３xn.d.e.x７T.D

ちょっと昔の医者だったら、はじめの３xはAuf dreimalと書く人もいる。n.d.eというのはnach dem Essenの略である。食後ということ。寝る前ならv.d.s.で、vor dem Schlafの略である。同じことをラテン語の略でp.c.(post cibum)、h.s(hora somni)と書く慣習がある大学もあるようだ。ちょっとスマートかもしれない。

До речі, вживання німецької мови у рецептурі і медицині у Японії широко розповсюджено тому, що традиційна медицина як навчальний

предмет була започаткована в Японії голанцями у 16 ст. Мова медицини довго була німецькою, а після Другої світової війни її місце зайняла англійська.

За попередніми даними в Індії, Пакистані, Австралії, Новій Зеландії, Південній Африці та деяких інших азіатських та африканських країнах рецепти виписуються англійською або французькою мовою залежно від того, чиєю колонією була раніше країна.

Але треба пам’ятати, що є міжнародна практика, яка передбачає виписування рецепта виключно латиною, і цього дотримуються лікарі усіх країн світу. Ми консультувалися з одним із провідних в Україні дитячих невропатологів, до якої постійно звертаються пацієнти із різних країн, в основному, – Німеччини, Ізраїлю, Австралії, Австрії, Канади, США. Всі історії хвороб, які вона отримувала, були написані національною мовою; діагнози або національною, або латиною, але все, що стосується препаратів – виключно латиною. Вона сама виписує рецепти для таких пацієнтів тільки латиною, і за цими рецептами хворі купують ліки у цих країнах.

У Голландії є навіть закон, за яким, іноземець, що в’їзжає в країну й приймає якісь ліки, повинен мати при собі рецепт, написаний латинською мовою.

Питання форми і мови виписування рецепта час від часу стає предметом дискусії то в одній, то в іншій країні. Про те, якою мовою виписувати рецепт сперечалися у Радянському Союзі. Це питання знову стало на порядку денному в Росії декілька років тому. На Другому всеросійському з’їзді фармакологів президент Російської наукової спілки фармакологів, академік РАМН Д. А. Харкевич виступив sз доповіддю, основними тезами якої є:

- вилучити латину із рецептів і все писати російською;
- відмовитися від складних словосполучень, які нагадують заклинання;

- ввести нову форму рецептурного бланка.

Мета нововведень – економія часу студентів, який вони даремно витрачають на вивчення рецептури, та спрощення роботи лікаря.

У відповідь мені хотілося б навести думку відомого російського фармаколога Т. А. Лебедевої. Причину появи проблеми вона бачить не у архаїчності латини й латинського рецептурного пропису, а в недостатній увазі до проблем рецептурної справи з боку науковців та розпорядчих органів, що призводить до колосального розриву між практикою й змістом навчання студентів. Серед нагальних вона виділяє декілька проблем:

1. Необхідно своєчасне і раціональне утвердження найменувань лікарських форм, що наявні на ринку. Позначення їх словарних скорочень необхідно швидко і регулярно вводити в навчальний процес у фармакологію, латинську мову і фармацію. Наприклад, сублінгвальна таблетка, лінгвальна таблетка, мікротаб, рапідиск – як загальні поняття об'єднати. Варіантом пропису може бути Tab. lingual.

2. Звернути увагу на хаотично сконструйовані ФПН (фірмові патентовані назви). Зараз вони відтворюють лише інтереси реклами, і ніяк не відповідають стандартам назв препаратів. Наприклад, Баю-Бай – не відповідає стандартам, але хоча б несе елементи психотерапії, інші – набагато гірше.

3. *Вирішити, нарешті, спрей (англ.) чи аерозоль (лат.), і чи називати краплі* drops *(англ.)? Приймати участь і надалі у глобальному поширенні американізмів у всіх галузях культури чи, використовуючи латину, протистояти цьому натиску хоча б у рецептурі? Для довідки: за поширенням й популярністю – російська мова на сьомому місці, а іспанський (вульгарна латина) – на другому, після китайського. Яку мову виберемо для рецептів?*

4. У вивчення рецептури необхідно включити тему міжнародного

фармацевтичного маркетинга. Знання фірмових особливостей зараз дуже важливе, інакше UPSA стане у нас формою замість фірми.

5. Уточнити велику кількість назв упаковок (нових і не дуже): карпули, картриджі, небули, мікрошприці, мікроклізми, ректокапсули і т. п. Ввести їх раціональні скорочення в таблицю. Необхідно мати зручні і точні методи оформлення прописів трансдермальних лікарських форм (TTS).

6. Признати на офіційному рівні вже сконструйовані і загальноприйняті вдалі найменування форм, наприклад, Solutab (від ф. Яманучі), laguer та інші. Позначити грануляти, лікувальні шампуні та лосьйони і т. п.

7. Серед неоднозначних питань рецептури слід виділити оформлення аерозолів і всього, що використовується для інгаляцій, небулізацій.

8. І, нарешті, глобальна проблема: навчитися прописувати БАД!

(Т. А. Лебедева, Латынь из моды вышла ныне..?, 2004)

«І як не дивно, вирішуючи саме подібні задачі, зі здивування бачимо, що латинізована схема рецепта тут раціональна. Вона не перешкода, а підмога. Класичний спосіб рецептурного пропису відпрацьовувався 500 років (з XIV – XVI століть), і пройшов шлях від давніх алхіміків, але й зараз він працює так же успішно, як і раніше.

Все геніальне – просто – це можна віднести і до структури рецепта. Класична схема створює комфорт для лікаря і завжди однозначна!»

(Т. А. Лебедева, Латынь из моды вышла ныне..?, 2004)

Я тому так повно цитую російського фармаколога, бо аналізуючи проблеми лише рецептури, вона розкриває саму суть більш широкої проблеми – проблеми вживання латини взагалі. Латина – це мова з унікальною долею, значення якої, зокрема, у термінотворенні важко переоцінити. Замінити її повністю, на разі зараз, не зможе ні одна із

функціонуючих сучасних мов. Але як «мертва» мова латина розвивається виключно штучно і потребує постійної уваги й великої спільної роботи спеціалістів і філологів. Причому спеціалістам необхідно володіти досить високим рівнем термінологічної культури. А для цього мову треба вчити.

Для того, щоб вірно оцінити ситуацію з вивченням латинської мови у спеціальних вищих навчальних закладах Європи, Америки та Азії, подивимось, перш за все, як її вивчають у школах, коледжах, гімназіях та ліцеях.

У 2004 році ЮНЕСКО було проведено анкетування школярів та студентів 20 ліцеїв, гімназій та вузів у 10 країнах Центральної Європи з метою визначення місця в системі освіти латинської та давньогрецької мов, організації навчального процесу з цих предметів та оцінки ефективності навчання. Анкетування виявило, що класичні мови широко й ґрунтовно вивчаються у цих країнах. Обминемо аналіз стану спеціальної освіти та подивимось на довузівську підготовку.

Польща	Латинська та давньогрецька мови вивчаються протягом 2 або 3 років (150–200 год.).
Венгрія	В залежності від профілю ліцею давньогрецька та латинська мови вивчаються протягом 2 або 6 років.
Словенія	Латина та давньогрецька мова вивчається у початкових школах, ліцеях (240 год. – латина, 240 год. – давньогрецька).
Чехія та Словакія	В ліцеях та гімназіях вивчають літературу та філософію античності (20 год.), історію античності (20–30 год.). Латинська мова є обов’язковим предметом протягом 2 років (2 год. на тиждень).
Кіпр	Латинську мову вивчають в ліцеях протягом 3 років.
Естонія та Литва	Латина вивчається у багатьох ліцеях 2–3 роки.

У Франції давньогрецьку та латинську мову починають вивчати після початкової школи l’école primaire та вчать протягом 7 років: 4 роки – collège, 3 роки – у системі lycée général, після чого учні складають іспит bachelier. Позитивна оцінка надає випускникам право вступу до вищих навчальних закладів Франції.

Латину, в тому числі й спеціалізовану, вивчають у школах Німеччини та скандинавських країн, протягом останніх трьох років навчання (10–13 класи). Вчать також у Португалії, Іспанії та Італії.

Латину та давньогрецьку мову вчать у всіх кращих школах Великобританії та коледжах.

<table>
<tr><td>Bromsgrove School
(Бірмінгем)</td><td rowspan="5">Предмети на GCSE: історія цивілізацій, мистецтво і дизайн, образотворче мистецтво, біологія, бізнес, хімія, інформатика, драма, дизайн, електроніка, географія, історія, математика, вища математика, музика, фізичне виховання, фізика, релігія, наука, англійська література, англійська мова, французька, німецька, італійська, латинська, іспанська мови (44,7 % учнів склали в 2002 році іспити GCSE на A* (на відмінно) і A).
Предмети на A-level: історія цивілізацій, образотворче мистецтво, біологія, бізнес, хімія, дизайн, економіка, загальні науки, географія, політика, історія, математика, вища математика, музика, фізика, статистика, англійська література, латинська, англійська, французька, німецька, іспанська мови (69,1 % учнів склали в 2002 році іспити A-level на A і B).</td></tr>
<tr><td>Cheltenham College
(Четленхем)</td></tr>
<tr><td>Dean Close School
(Четленхем)</td></tr>
<tr><td>Malvern Girl’s College
(Грейт-Молверн)</td></tr>
<tr><td>Oakham School
(Лестершир)</td></tr>
</table>

Латина є обов’язковою складовою підготовки до вступу у вищі медичні та фармацевтичні заклади Європи та Америки. У довідці для абітурієнтів фармацевтичних коледжів США «Becoming a Pharmacist: Preparation for Study» у розділі «Basic Education Requirements» зазначено, що студенту необхідно мати, серед іншого, підготовку з давньогрецької мови та латинської мови:

Becoming a Pharmacist: Preparation for Study

Requirements and Selection Criteria for Admission into Purdue's Pharm. D. Program

PLase see the Pharm.D. Program website for informaiotn on admission into Purdue's professional pharmacist program.

Basic Education Requirements

1. Six semester hours of American history.
2. Six semester hours of American government, including Texas government.
3. Three semester hours of coursework in fine arts or humanities, chosen from archaeology, architecture, art (including art history, design, studio art, visual art studies), classics (including classical civilization, Greek, Latin), fine arts, humanities, music (including music, instruments, ensemble), philosophy (excluding courses in logic), or theatre and dance.

Довідку-пораду, як треба готуватися до вступу до медичних та фармацевтичних факультетів у Великобританії я хочу показати повністю.

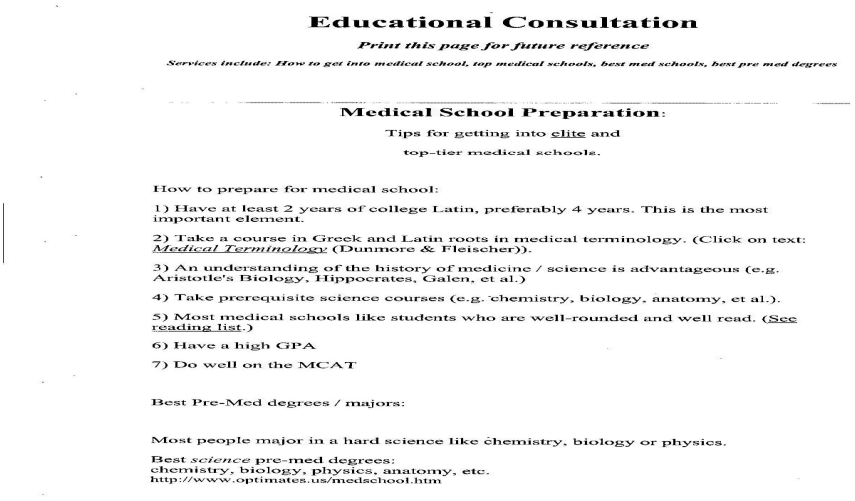

Educational Consultation

Print this page for future reference

Services include: How to get into medical school, top medical schools, best med schools, best pre med degrees

Medical School Preparation:

Tips for getting into elite and top-tier medical schools.

How to prepare for medical school:

1) Have at least 2 years of college Latin, preferably 4 years. This is the most important element.

2) Take a course in Greek and Latin roots in medical terminology. (Click on text: *Medical Terminology* (Dunmore & Fleischer)).

3) An understanding of the history of medicine / science is advantageous (e.g. Aristotle's Biology, Hippocrates, Galen, et al.)

4) Take prerequisite science courses (e.g. chemistry, biology, anatomy, et al.).

5) Most medical schools like students who are well-rounded and well read. (See reading list.)

6) Have a high GPA

7) Do well on the MCAT

Best Pre-Med degrees / majors:

Most people major in a hard science like chemistry, biology or physics.

Best *science* pre-med degrees:
chemistry, biology, physics, anatomy, etc.
http://www.optimates.us/medschool.htm

На ведених прикладів, на наш погляд, досить, щоб зрозуміти, що європейські та американські студенти приходять до вищих медичних та фармацевтичних закладів вже маючи дуже високий рівень підготовки з класичних мов, який дозволяє їм без проблем засвоювати латинську термінологію паралельно з вивченням спеціальних предметів. Однак, незважаючи на це, латинська мова як навчальний предмет, у тому, або іншому обсязі, зазначена у навчальних планах медичних і фармацевтичних вузів.

Жодна країна на пострадянському просторі від вивчення латини на фармацевтичних факультетах не відмовилась.

Таблиця №1

Країна	***Назва предмету***	***Кількість навч. годин***	***Термін навчання***	***Форма підсумк. контр.***
Росія	*Лат. мова і основи фарм. термінології*	*148 год.*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Білорусь	*Латинська мова*	*140 (108г – ауд. зан.)*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Вірменія	*Латинська мова*	*210 (144г. – практ. 66г. – сам.*	*1к., I, II сем*	*Іспит*

		робота)		
Узбекистан	*Латинська мова*	*148 год.*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Казахстан	*Латинська мова*	*133 год.*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Естонія	*Латинська мова*	*ESTS -6 (180 год.)*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Литва	*Професіональна термінологія: основи проф. терм. латинською мовою*	*ESTS 4,5*	*I-II курси*	*I курс – тестовий іспит II курс – елективні курси*

У всіх країнах Центральної Європи латина вивчається також.

Таблиця №2

Країна	***Назва предмету***	***Кількість навч. годин***	***Термін навчання***	***Форма підсумк. контр.***
Польща	*Латинська мова*	*ESTS - 2 (60 год.)*	*I курс I,II сем*	*Диф/залік*
Чехія	*Латинська мова*	*ESTS - 4 (120 год.)*	*I курс I,II сем*	*?*
Болгарія	*Латинська мова*	*ESTS -2 (60 год.)*	*I курс*	*?*
Словакія	*Основи латинської мови*	*ESTS - 4*	*I курс I сем*	*Іспит*
Венгрія	*Латинська мова*	*2 рази на тиждень*	*1к., I, II сем*	*Іспит*

У меншому обсязі, але латинська мова вивчається у більшості вузів Західної Європи та США. Однак, підхід до цього диференційований. Не тільки у кожної країни, але й у кожного вузу є свої традиції, які ретельно зберігаються. Майже в кожному вузі – своя програма.

Таблиця №3

Голандія, Фінляндія, Швеція, Данія	У программах фармацевтичних факультетів латина введена як вибірковий курс ─ ESTS-1 (30 год.).
Великобританія, Уорвик університет (Warwick University)	Вивчається курс “Латинський рецепт”.
Німеччина	У більшості вищих навчальних закладів на фармацевтичних факультетах вивчають курси «Фармацевтична і медична термінологія» або «Термінологія» у обсязі 14 год. (1 год. на тиждень). У деяких вузах курс обов’язковий і закінчується іспитом (м. Марбург), у деяких ─ елективний курс.
Франція	
Італія	На фармфакультетах латину вивчають на першому курсі протягом року 2 год. на тиждень.
Мальта	Вивчається курс «Клінічна термінологія» вивчається на 1 курсі у II семестрі.

Австралія, Monash University	У курсі «Professional Pharmacy» є розділ «Рецепт», де вивчаються рецептурні вирази та скорочення.
Індія (University of Raijasthan, Jaipur)	Вивчається латинський рецепт та фармакологічна термінологія на факультеті Pharmacentics-II (Dispensing of Medication).
Турція, Ankara University, Faculty of Pharmacy	Вивчається професійна латинська мова, 1 курс ESTS-2.
Австралія	Вивчається курс «Латинський рецепт».

Навчальний процес звичайно добре забезпечений якісною навчальною літературою. Так, у підручнику Terminologie für Pharmazeuten викладена граматика латинської мови, а також представлені розділи: словотвір, номенклатура технології ліків, хімічна номенклатура, біологічна, мікробіологічна, ботанічна, медична (анатомія, патологія, клініка) номенклатури, рецептура, латинські крилаті вислови, медичні скорочення.

Таблиця №4

США

Навчальний заклад	Назва предмету	Зміст навчання та кількість навчальних годин
The University of Connecticut School Of Pharmacy	Фармацев-тична латина	1 курс
University of Notre Dame	Фармацев-тична латина	
Southwest School Of Botanical Medicine	Фармацев-тична латина	Вивчається медична та ботанічна номенклатура, назви рослин, тварин, готових лікарських засобів, лікарської сировини, рецептура etc.
U. S. Army Medical departament center and School Fort Sam Houston, Texas	Фармацев-тична латина	Вивчаються фармацевтичні терміни та латинські рецептурні прописи і скорочення
Vashington State Community College	Вступ до медичної термінології Вступ до медичної термінології (елективний курс)	3 год. - лекції 6 год.- самостійна робота 22 год. Форма контролю - іспит
Medical schools administreted (подібні факультети функціонують у 126 вузах США)	Латинська мова (рекомендується як особливо важливий елективний курс)	
National University	Медична та фармацевтична термінологія	Вивчають основи термінологічних систем, рецептурні скорочення. Курс рекомендований до вивчення студентами спеціальності «Лабораторна фармація» («Pharmacy Technician»). По закінченні курсу студент повинен розрізняти і знати особливості мед. і фарм. термінології, розуміти рецептурні скорочення

The University of South Dakota	Медична термінологія	Вивчається студентами спеціальності «Маркетинг у фармації» («Pharmaceutical Sales»). По закінченню курсу студент повинен знати загальну медичну, клінічну і фармацевтичну термінологію, рецептурні скорочення.

У Китаї латинську мову вивчають у медичних університетах та академії на медичних і фармацевтичних факультетах на I або II курсах у середньому 19 годин.

Форма контролю – іспит.

Однак, перед цим її вивчають у коледжах. Наприклад, у Вечірньому коледжі Тьянтінського медичного університету (Evening Tianjin medical University) на спеціальності «Фармакологія» латина є одним із 23 базових предметів, на які загалом відведено 1920 навчальних годин.

Звертає на себе увагу те, що документі «The education of Traditional Chinese Medicine in China», де аналізується ситуація навчання у сфері нетрадиційної китайської медицини та визначаються стратегічні напрямки навчання у XXI ст., латина зазначена як один з обов'язкових предметів.

У Японії на фармацевтичних факультетах предмет «Латинська мова у фармації», найчастіше, є вибірковою дисципліною й вивчається, в основному, один семестр на першому або другому курсі. В середньому 15 занять по 80–90 хвилин.

Вивчаються основи латинської мови, рецептурні скорочення, фармацевтична лексика. До цього латину вчать у коледжах.

Таблиця №5

Японія

Токійський медичний університет	1 курс, I семестр	30 год.

Мейжи фармацевтичний інститут	2 курс, I семестр	30 год.
Медичний університет Асахикава	1 курс, I семестр	30 год.
Медичний коледж м. Кіото (спеціальність: секретар-фармацевт)	2 курс, I семестр	Вивчаються латинські назви хвороб і препаратів. Вся лексика вивчається паралельно з японськими та англійськими варіантами.

Треба мати, також, на увазі, що у багатьох вузах латина може бути у навчальних планах не винесена як окрема дисципліна, але ж латинська термінологія обов'язково вивчається паралельно зі спеціальними предметами.

І нарешті, оцінюючи різне ставлення до латини й традиції її вживання в тих, чи інших країнах, а також потребу її вивчення у вузах, треба пам'ятати про походження мов. Романські мови формувалися на основі латини. У французькій та італійській від 85% до 95% слів латинського походження, в англійській 90% загальновживаної лексики – грецько-латинські запозичення. В російській та українській серед загальновживаної лексики їх відповідно 2% і 3%. Тобто урівнювати ситуацію, пов'язану з функціонуванням латини у країнах Західної та Східної Європи, не можна.

Ми придивляємося, якою мовою виписують рецепт у різних країнах, але вживання латини цим не обмежується. Питання латини треба розглядати не у площині рецептурного пропису, а у площині термінотворення.

«Не можна відділяти науку від термінології, ні термінологію від науки, тому що кожна природнича наука обов'язково складається із трьох моментів: із ряду фактів, що формують її зміст; із ряду уявлень, які ними викликані; і із термінів, якими ці уявлення виражаються».

(А. Лавуазьє «Основні міркування про хімію»)

Історично склалося так, що протягом багатьох століть латинська мова, яка увібрала в себе лексичне та словотвірне багатство давньогрецької мови, відігравала ключову роль у професійній діяльності лікарів, фармацевтів, біологів та науковців інших галузей знань. І сьогодні це значення зберігається.

Алфавіт, фонетика, морфологічні, словотвірні, синтаксичні та лексичні ресурси латинської мови продовжують активно функціонувати у якості наднаціональної знакової системи у мовах різних наук та сфер наукового знання. Давньогрецька та латинська мови, класичні мови античного світу, які справили величезний вплив на культурний та науковий розвиток людства, залишаються одними з основних джерел для поповнення нової природничої, медичної, фармакологічної, фармацевтичної термінології.

Традиційною особливістю цієї термінології продовжує залишатися застосування так званих termini technici – термінів, графічно та граматично оформлених латинською мовою. Завдяки їм здійснюється ідентифікація об'єктів спеціалістами, які розмовляють різними мовами. Таким чином, у XXI столітті зберігається одна з найголовніших функцій мови – номінативна, тобто функція називання об'єктів засобами латинського алфавіту, фонетики та граматики. Саме у цій функції латина застосовується як метамова у цілому ряді міжнародних номенклатур. Сьогодні функціонують:

- ***Міжнародна анатомічна номенклатура (PNA)***

Прийнята на IV Міжнародному конгресі анатомів у Парижі у 1955 р. Вміщує назви більше 5600 об'єктів.

- ***Міжнародна гістологічна номенклатура (LNH)*** Прийнята на IX Міжнародному конгресі анатомів у Ленінграді у 1970 р. Вміщує

назви більше 2750 об’єктів.

- ***Міжнародна латинська біноміальна ботанічна номенклатура***

Започаткована працею Карла Ліннея «Specierum plantarum» у 1753 р.

- ***Міжнародний кодекс ботанічної номенклатури*** прийнято на Міжнародному конгресі ботаніків у 1867 р.
- ***Міжнародний кодекс зоологічної номенклатури***

Вперше опублікований у 1905 р. Прийнятий на XX Генеральній асамблеї Міжнародного союзу біологічних наук.

- ***Міжнародний кодекс номенклатури бактерій***

Створений 131 автором із 15 країн. Прийнятий у 1974 р.

- ***Міжнародний класифікатор ферментів***

Вперше виданий у Брюсселі у 1955 р. Вміщує назви 3500 об’єктів.

- ***Міжнародний класифікатор вітамінів***

Запропонований у 1913 р.

- ***Міжнародна латинська ембріологічна номенклатура***

Як факультативний засіб латинські termini technici застосовуються також у термінології хвороб та патологічних станів поруч з еквівалентними термінами на національних мовах.

Латиною зазначаються назви лікарських засобів у Міжнародній Фармакопеї, Європейській Фармакопеї та більшості національних фармакопей та формулярів. Особливо послідовним вживанням латини відзначаються національні фармакопеї Німеччини, Португалії, Швейцарії, Словакії, Чехії, Польщі, країн СНД, Японії та Китаю.

Зазначимо також, що латина є єдиною міжнародною термінологічною мовою у гомеопатії від моменту її заснування Ганнеманом у 1796 р. по сьогоднішній день. Причому, вживання латинських термінів у гомеопатії відзначається надзвичайною консервативністю, а сфера застосування гомеопатичних ліків інтенсивно

розширюється.

Сучасна наукова медико-біологічна термінологія складається у великій мірі : а) зі слів грецького та латинського походження; б) із штучно утворених слів на основі грецьких та латинських словотвірних елементів – основ, префіксів та суфіксів. Саме цей величезний словотвірний фонд є безцінним скарбом для сучасного наукового термінотворення. Особливу, першочергову, роль він відіграє у номенклатурі лікарських засобів.

Класичний підхід до творення назв препаратів передбачає активне застосування комбінацій грецько-латинських словотвірних елементів. У цьому відношенні «мертві» мови надають великі можливості, бо вони не використовуються як розмовні, тому значення окремих коренів, префіксів та суфіксів вже не змінюється й за ними закріплюється точно визначене однозначне значення, якого вони у мові давній не мали – тобто, значення термінологічне. Використання та знання грецько-латинських словотвірних елементів, які отримали загальноприйняте, міжнародне значення, по-перше, дозволяє конструювати більшість назв препаратів за певними узгодженими правилами; а по-друге, допомагає розуміти походження ліків, їх хімічний склад, належність до певної фармакологічної групи чи їх терапевтичний ефект.

Академік РАМН М. Д. Машковський пише: «Величезна кількість, що постійно збільшується, нових ліків, і особливо, їх численних назв, не тільки ускладнюють їх запам’ятовування, але й можуть привести до неточностей у виборі потрібного засобу та його заміні у випадку необхідності іншим препаратом. Щоб розібратися у джунглях ліків та їх назв, у теперішній час необхідні певні зусилля». Якщо до цього ми додамо ті труднощі, що виникають в аптечній торгівлі в умовах різкого зростання безрецептурного відпуску ліків, то стане очевидним, наскільки важлива попередня підготовка до сприйняття інформації лікарськознавчого та

медико-біологічного характеру, пов’язана з назвами ліків.

Студент, який не оволодів елементами латинської фонетики, граматики та термінологічними основами латинської мови не просто не зможе продуктивно використовувати на практиці термінологію міжнародних латинських номенклатур, для нього за сьома печатками залишиться багато що з тої інформації, яка так часто закладається у латинську назву.

Так, звичайно, разом з розвитком науки термінологія змінюється: одні терміни відмирають, з’являються інші для нових об’єктів та нові номенклатурні назви; інколи старі знакові форми наповнюються новим змістом. Такі зміни треба відслідковувати, вивчати та кодифікувати.

Для сучасної фармацевтичної термінології актуальне питання синонімії, епіцентром є номенклатура лікарських засобів.

В умовах дуже заплутаної номенклатурної реальності усвідомлена необхідність забезпечити ідентифікацію кожної активної лікарської речовини за допомогою єдиної й загальноприйнятої у глобальному масштабі непатентованої назви визріла ще на початку XX ст. Вперше про це заявила Міжнародна фармацевтична федерація, коли утворила у 1915 р. Комітет з міжнародної фармацевтичної номенклатури. У 1949 р. на засіданні експертного комітету з уніфікації фармакопей у рамках ВООЗ була розпочата розробка Програми (WHO’s INN) з відбору Міжнародних непатентованих назв лікарських речовин (фармацевтичних субстанцій). Номенклатурні комісії ряду країн паралельно почали займатися уніфікацією своїх національних номенклатур. Експертний комітет ВООЗ розробив основні правила з номенклатури й представив план, ухвалений резолюцією Асамблеї ВООЗ у 1950 р. Саме з цього року почала свій розвиток нині діюча система INN, яка зарекомендувала себе за останні десятиріччя дуже позитивно, відігріваючи вирішальну роль у практиці

безпечного застосування лікарських засобів і режимі їх дозування, а також у професійній комунікації й обміні інформацією між спеціалістами у світовій спільноті. З 1950 по 2000 рр. були опубліковані 86 списків INN, до яких увійшли більше 7000 INN. У середньому, кожного року кількість їх збільшується на 120–150 назв. З 1987 р. списки публікуються у журналі «WHO Drug Information» й приводяться на 4 мовах: латинській, англійській, французькій та іспанській. INN наводяться в міжнародній і національних фармакопеях, при маркуванні лікарських препаратів; при здійсненні контролю за обігом лікарських засобів; при ліцензуванні та реєстрації у науковій літературі; а також як назви для генеричних лікарських препаратів.

ВООЗ у 1955 р. розробила документ під назвою «General principles for guidance in devising International Nonproprietary Names for pharmaceutical substances» – «Основні принципи, якими слід керуватися при складанні Міжнародних непатентованих назв лікарських засобів».

У пункті 9 документу записано:

«Групові взаємовідносини у INN необхідно при можливості відтворювати шляхом застосування « спільних основ»(common stems).

Останній за часом кумулятивний список спільних основ зібраний у документі WHO/ EDM/ QSN/ 99.6 «The use of common stems in selection of International Nonproprietary Names (INN) for pharmaceutical substans», May 2001.

«Спільні основи» створюються із матеріалу назв: фармакологічних груп, хімічних визначень, біологічних об’єктів. Але всі вони мають грецько-латинське походження. І значення їх надзвичайно важливе для кожного спеціаліста, якою б сферою фармацевтичної діяльності він не займався.

«У фармацевтичній термінології латина і надалі, як і раніше,

залишиться дієвим засобом міжнародної комунікації, навіть незважаючи на посилення у майбутньому впливу національних мов, гарантом чого виступає Європейська Фармакопея, а також корпус міжнародних непатентованих назв (INN)».

(Elena Mareckovà, František Simon, Ladislav Cervený. Latin as the language of medical terminology: some remarks on its role and prospects. SWISS MED WRLY, 2002).

Так, сьогодні це актуальне питання – тотальний вплив на спеціальну термінологію, головним чином, англійської мови. Її повсякчасне вживання на практиці, у науковій літературі, Internet, а особливо широке розповсюдження біологічно активних добавок та їх англомовне позначення чинять могутній вплив на номенклатуру ЛЗ. До неї все частіше проникають назви, побудовані на основі англійської мови, яка намагається витіснити латину й зайняти місце міжнародної метамови фармації та медицини.

Про майбутнє міжнародної наукової термінології та латинської мови зокрема багато пишуть та говорять у світі. У серпні 1984 р. Міжнародна термінологічна асоціація провела міжнародну конференцію, присвячену проблемам термінології, що пов'язані з технологічним, соціальним,

Terminological problems involved in the process of exchange of new technology between developing and developed countries

(Study on recent developments in the relationship between science, technology and society in different economic, social and cultural contexts.)

Prepared for the Division of Economic and Social Sciences, the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris.

by Professor J.C. Sager and Blaise Nkwenti-Azeh

Centre for Computational Linguistics UMIST

unesco

економічним та науковим прогресом у розвитку суспільства.

Мета – досягти уніфікації міжнародної термінології у контексті цього процесу.

Проблема розвитку наукової термінології визначена у документі як питання глобального значення. Представлено детальний та високопрофесійний аналіз проблем її розвитку та сучасного стану. Акцентовано велике значення латинської та грецької мов як термінологічної бази, особливо в медицині, біології та фармації. Чітко сформульовані термінологічні питання, які необхідно вирішувати країнам, що відносяться авторами до «термінологічних експортерів» (Англія, Франція, Німеччина) та країнам «термінологічним імпортерам» (африканські та азіатські країни). І що надзвичайно важливо, підкреслюється обов'язковість введення базових термінологічних курсів у систему освіти та необхідність державної політики щодо регулювання принципів творення, кодифікації та стандартизації термінології. Але висновки та рекомендації проекту ЮНЕСКО носять і дещо дискусійний характер. По-перше, про слав'янські мови, навіть російську, не згадується, проблеми Центральної та Східної Європи до уваги не беруться взагалі. Використання латини та грецької мови рекомендується у номінативній функції – для назв конкретних об'єктів та понять, а у фразах – використання сучасних мов. Однак, найцікавіше те, що шлях подальшого розвитку сучасної міжнародної термінологічної мови, говорячи загалом, автори бачать у створенні на основі грецько-латинських інтернаціональних термінів, національних регіональних та сучасних європейських мов, штучних термінологічних мов-гібридів, на зразок суахілі, або мови

Khubchandani у Індії.

Цікаво, що такі мови-гібриди реально з'являються. Щодо медичної термінології, то вони, в основному, характерні для клінічної термінології у зв'язку, зокрема, з комп'ютеризацією медицини. Мова йде про так звані Englatin, Czenglish та інші. Обов'язковість таких клінічних номенклатур сумнівна. Основний процент лікарів, головним чином не англомовних, до них не звертається, продовжуючи відстоювати чистоту вживання латини. Цікавим, щодо цього, є досвід клінічного факультету у Брно, де ще у 1998р. створена комп'ютерна програма, яка повністю базується на латині й доводить, що латинська лексика та латинські команди багатофункціональні й абсолютно підходять для комунікації як у науці, так й у інформаційній сфері.

Отже, «за латиною майбутнє», – як сказала одна молода американська мати, відповідаючи нам на питання, чому вона змушує свою восьмирічну дитину вивчати відразу так багато мов: іспанську, німецьку, французьку і латину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебедева Т. А., Лебедев А. В. Рецептура. Лекарственные формы. Правила прописей (Классика и современность). – Ярославль, 2000. – 150 с.
2. Лебедева Т. А. Латынь из моды вышла ныне...? http://www.rusvrach.ru/articles/farm-02-2004str37-38
3. Martin Bultmann. Terminologie für Pharmazeuten. J.M.B. Verlag, 2003. – 105 p.

ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР «ИСТОРИИ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ» В СИСТЕМЕ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

СЕМЕЙКИНА Н. Н.

Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков